

СТАНОВИЩЕ

от проф. днк Мария Антонова Шнитер
ФИФ – Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

професионално направление 3.1. *Социология, антропология и науки за културата*

(*Етнология*)

Автор: докторант Найден Николаев Йотов

(*акад. дл., н.ст., име, презиме, фамилия – висше училище или научна организация*)

Тема: *Ритуали на всекидневието*

Научен ръководител: проф. днк Мария Шнитер

С ректорска заповед РД-21-1399/27.06.2023 г. съм назначена за член на научното жури по гореописаната процедура. В установения от закона срок докторант Найден Йотов е представил изискуемия комплект документи, а в проведеното първо заседание на НЖ беше взето решение да изготвя становище относно дисертационния труд.

1. Общо представяне на кандидата и процедурата

Когато през март 2018 година Найден Йотов беше зачислен в редовна докторантура към катедра „Етнология“, той отдавна вече не беше начинаещ учен, а биографичните му траектории бяха позволили да натрупа не само необходимия житейски опит, но и да се освободи от присъщата на ранната младост увереност в собствената интелектуална и морална непогрешимост. За щастие, това не му попречи да се ангажира с избраната дисертационна тема с целия възможен и необходим ентузиазъм, така че – преминавайки през своеобразните „ритуали на преход“, съпровождащи всяко научно израстване, да доведе този всъщност отдавнашен проект до успешен завършек. В същото време не мога да не отбележа, че работата ми с него като научен ръководител беше нелека, тъй като дисциплиниращата ми (по дефиниция) роля често беше измествана от общото ни любопитство към неординарните подходи както в образованието (очевиден пример за това е темата за Валдорфската педагогика), така и по-общо в срещата с предизвикателствата на съвременния свят.

2. Актуалност на тематиката

Избраната изследователска тема е безспорно актуална в момент, когато кризата в българската образователна система ни представя горчивите си плодове и ни задължава да се замислим за причините и възможните последици от прогресиращото дистанциране на децата и младежите от корените на традиционното знание. Валдорфската педагогика, която търси и предлага алтернативно разбиране за отношението между образователната институция и нейните „питомци“, у нас е сравнително слабо популярна. Независимо от голямата ѝ значимост в западноевропейската традиция, тя е практически неизследвана от българската академична наука. Прилагането на антропологичната оптика към Валдорфското всекидневие у нас е първа стъпка в запълването на тази празнина и дава възможност за постигането не само на изискуемите за един дисертационен труд резултати, но и за по-широки и общозначими изводи за начините, по които училищната среда влияе при формирането на детската идентичност.

Разбира се, бихме могли да възразим, че всяко училище има своето всекидневие (включващо ритуали). Изборът на Валдорф обаче не е случаен – в него ритуалът е не просто част от училищната рутина, но търсен елемент от целенасочените усилия на институцията за включване на учениците в магическия свят на знанието.

3. Познаване на проблема

Без съмнение докт. Йотов познава проблемите на училищното всекидневие в дълбочина и пълнота. Неговите вече петгодишни занимания като учител в софийското Валдорфско училище „Проф. Николай Райнов“ може и да са започнали като „теренна работа под прикритие“, но постепенно са го въвлекли в сложната за удържане роля на (едновременно) наблюдаващ и наблюдаем. Според мен, той тепърва ще може истински да оцени натрупаното по този труден, но единствено възможен път знание и опит.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертацията се състои от увод, пет глави, заключение и библиография, с добавени описания на фигурите и приложенията, в общ обем 212 страници. Цитираната литература включва 30 заглавия на български и 198 на различни чужди езици, както и 45 електронни

ресурса. Още тук бих препоръчала при евентуална доработка да се уеднакви форматът на библиографското описание.

Уводът формулира изследователския въпрос и обосновава структурата на изложението. Въведен е терминологичният апарат (бих препоръчала той да не бъде организиран по азбучен ред, а според логиката на употребата му). Целите и задачите са заявени с разточителна подробност, но сбитото отклонение към „причините за написване“ на труда ни дават възможност да надникнем в интимните основания на текста и оправдават автора за (понякога излишно емоционалните) констатации. Избраната методология, както и описаните методи и подходи на изследователската работа, очертават коректно рамките на труда.

Първата глава тематизира ритуала като централен проблем в дисертационния труд и проследява разнообразни изследователски парадигми, за да стигне до обоснования извод, че „...разкриването на връзката между ритуал и институция показва, че ритуалите могат да бъдат използвани за легитимиране, възпроизвеждане и оспорване на социални норми и властови структури“ (с. 49). Това обосновава прехода към **Втора глава**, посветена на връзката между ритуалите и всекидневието. Това е собствено „теоретичната“ част на изследването, където Йотов разглежда всекидневните ритуали като „*дифузни форми на социалност*“ и изчерпателно се потапя в разнообразните социологически подходи към всекидневието. Като лично изкушена в темата, ще отбележа, че направеният обзор е доказателство за широка изследователска грамотност, която на места е подвела автора към размиване на понякога неясната граница между собствени и чужди позиции и изказвания. Изчистването на останалите „прецитирани“ пасажи в тази част (именно за тях става дума и в „Становището“ от Катедра Етнология) не само не би обеднило текста, а би допринесло за неговата по-концентрирана концептуалност.

Безспорно най-важни в случая са разбиранията на автора относно включеното наблюдение. Тук бегло маркираната връзка между теорията и собствения изследователски опит би могла (и би трябвало!) да се раздипли и интерпретира по-задълбочено, като с това би се постигнала по-голяма плътност и убедителност на следващите части на работата.

Третата глава се занимава с организациите и осъществява необходимия теоретичен преход от общите изследвания на организационната среда към по-конкретни изследвания на училищната култура и ролята на ритуалите в нея. Тази част от дисертацията би

спечелила, ако докторантът беше я обогатил с примери от собствения си богат организационен опит. Тук границата между „теорията“ и „терена“ по необходимост би трябвало да бъде пропусклива, за да се аргументира необходимостта от толкова подробно вглеждане в проблематиката на организациите, която (при така формулираното заглавие на дисертацията) не е очевидна.

Четвъртата глава ни въвежда в темата за Валдорфската традиция – от Щутгарт до София. Макар на пръв поглед тази част да изглежда излишно описателна, нейното място в конструкцията на цялостното изследване е важно, защото без него неподготвеният читател трудно би осъзнал ролята на ритуала в училищното всекидневие в конкретния изследователски казус. Оттук нататък до края на текста е същностно приносната част на работата, където авторът обогатява описанието с примери от собствения си теренен опит и така допринася за разбирането на случващото се като осъзната ритуална и педагогическа цялост. Описанията на „Наблюдение на дете“ (4.6.) и на Годишния календар на СВУ (4.7.) ни подготвят да навлезем в предстоящия анализ на ритуалите на всекидневието в СВУ, на който е посветена **Петта глава**. Едва ли е случайно, че тези наситени с анализ на теренни данни части от дисертацията заемат около половината от целия ѝ обем – тук ние виждаме постигнатото ниво на изследователска зрелост и аналитичните умения на докторанта.

Разбира се, винаги бихме могли да пожелаем повече – както по отношение на дълбочината на анализа, така и във връзка с възможностите за по-удачно структуриране на изложението. Съвършенството обаче винаги ще остане само наша цел – а направеното дотук от докторанта е напълно достатъчно, за да удовлетвори изискванията към оформяне на дисертационен труд. Направените **заклучения и изводи** са убедително аргументирани, а критическите бележки и препоръки, с които работата завършва, свидетелстват за високо равнище на самокритичност на автора, което ми дава основание да очаквам позитивно развитие в бъдеще.

5. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Докторант Найден Йотов участва в процедурата с пет публикации по темата на дисертационния труд и с превода на *„Енума елиш. Вавилонската поема на сътворението“*, която – макар и да свидетелства за широките му интереси и компетентности извън

дисертационната проблематика, според мен би трябвало да се приеме само като допълнение.

След старателна проверка на текста с помощта на няколко различни системи за избягване на плагиатство (Avego; Plag.Bg; StrikePlagiarism; Chegg.com) и след постъпилото становище от името на Катедра Етнология (вх. № 12-282/24.08.2023 г.) стигам до заключението, че дисертацията е оригинален труд на докторанта и не нарушава нормите на авторското право и академичната етика. Посочените примери за „пълни съвпадения“ между текста на докторант Йотов и „нецитирани автори“ са свидетелство по-скоро за проявена немарливост, която безспорно е лош атестат за млад учен, но трудно биха могли да се разглеждат като основание за оспорване на научните му приноси. Ще добавя, че би било наистина парадоксално, ако човек, пряко ангажиран с първия превод на Е. Дюркем на български език в далечната 1998 година, би имал необходимост от подобни „патерици“, за да опише приносите на учения и съвременниците му към теорията на ритуала.

6. Автореферат

Авторефератът отговаря на формалните и съдържателни изисквания и съответства на текста на дисертацията. Формулираните претенции за научни приноси са общо 9, разделени на научно-теоретични, методични, научно-приложни и „с потвърдителен характер“, което е донякъде обръквощо. Бих препоръчала тяхното преформулиране и свеждане до по-умерен брой, така че да могат да бъдат по-убедително защитени.

7. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Казаното дотук ми дава основание да вярвам, че свършеното дотук е солидна основа за бъдещо по-сериозно вглеждане в ритуала – както във, така и извън рамките на училищното всекидневие; освен това, направеният анализ би могъл да се използва в работата на други видове „алтернативни“ образователни институции. Струва ми се, че потенциалните „потребители“ на резултатите от тази работа далеч надхвърлят ограничения кръг на нашата академична общност.

След като се извърши на необходимата доработка и се вземат предвид отправените забележки в процеса на текущата процедура, дисертационният труд би могъл да бъде публикуван и използван в системата на училищното образование.

Дисертацията на докт. Н. Йотов „Ритуалите на всекидневието“ съответства както на формалните, така и на съдържателните критерии за придобиване на ОНС „доктор“. Затова убедено ще гласувам в подкрепа на присъждането на Найден Николаев Йотов на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Етнология).

31.08.2023 г.

Пловдив

проф. днк Мария Шнитер